

UNIA EUROPEJSKA

PARLAMENT EUROPEJSKI

RADA

**Bruksela, 28 kwietnia 2021 r.
(OR. en)**

**2018/0208 (COD)
LEX 2081**

PE-CONS 24/21

**JAI 405
INF 99
CADREFIN 183
FREMP 97
COPEN 182
DROIPEN 75
JUSTCIV 68
CODEC 551**

**ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY
USTANAWIAJĄCE PROGRAM „SPRAWIEDLIWOŚĆ”
ORAZ UCHYLAJĄCE ROZPORZĄDZENIE (UE) NR 1382/2013**

**ROZPORZĄDZENIE
PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) 2021/...**

z dnia 28 kwietnia 2021 r.

**ustanawiające program „Sprawiedliwość”
oraz uchylające rozporządzenie (UE) nr 1382/2013**

PARLAMENT EUROPEJSKI I RADA UNII EUROPEJSKIEJ,

uwzględniając Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, w szczególności jego art. 81 ust. 1 i 2 oraz art. 82 ust. 1,

uwzględniając wniosek Komisji Europejskiej,

po przekazaniu projektu aktu ustawodawczego parlamentom narodowym,

uwzględniając opinię Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego¹,

po konsultacji z Komitetem Regionów,

stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą ustawodawczą²,

¹ Dz.U. C 62 z 15.2.2019, s. 178.

² Stanowisko Parlamentu Europejskiego z dnia 17 kwietnia 2019 r. (dotychczas nieopublikowane w Dzienniku Urzędowym) oraz stanowisko Rady w pierwszym czytaniu z dnia 19 kwietnia 2021 r. (dotychczas nieopublikowane w Dzienniku Urzędowym). Stanowisko Parlamentu Europejskiego z dnia ... (dotychczas nieopublikowane w Dzienniku Urzędowym).

a także mając na uwadze, co następuje:

- (1) Zgodnie z art. 2 Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) Unia opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne państwom członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn. W art. 3 TUE doprecyzowano następnie, że celem Unii jest wspieranie pokoju, jej wartości i dobrobytu jej narodów oraz że szanuje ona swoją bogatą różnorodność kulturową i językową oraz czuwa nad ochroną i rozwojem dziedzictwa kulturowego Europy. Wartości te zostały ponadto potwierdzone i wyrażone w prawach, wolnościach i zasadach przewidzianych w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „Kartą”).

- (2) Kluczowe jest, aby te prawa i wartości były nadal aktywnie pielęgnowane, chronione, propagowane, egzekwowane i podzielane przez obywateli i narody i aby pozostawały w centrum projektu unijnego, ponieważ pogorszenie ochrony tych praw i wartości w którymkolwiek państwie członkowskim może mieć szkodliwy wpływ na Unię jako całość. W ramach budżetu ogólnego Unii należy zatem przewidzieć nowy Fundusz „Sprawiedliwość, Prawa i Wartości”, obejmujący program „Obywatele, równość, prawa i wartości” ustanowiony rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/...¹⁺ i program „Sprawiedliwość”. W czasach, gdy europejskie społeczeństwa zmagają się z ekstremizmem, radykalizmem i podziałami, a przestrzeń dla niezależnego społeczeństwa obywatelskiego się kurczy, tym ważniejsze są propagowanie, umacnianie i obrona sprawiedliwości, praw i wartości unijnych obejmujących poszanowanie godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowanie praw człowieka. Będzie to miało głębokie i bezpośrednie skutki dla życia politycznego, społecznego, kulturalnego i gospodarczego w Unii. Jako część nowego Funduszu „Sprawiedliwość, Prawa i Wartości” program „Sprawiedliwość” (zwany dalej „Programem”), zgodnie z programem „Sprawiedliwość” na lata 2014–2020 ustanowionym rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1382/2013², będzie nadal udzielał wsparcia na rzecz dalszego rozwoju unijnej przestrzeni sprawiedliwości, której podstawą są państwo prawne, niezależność i bezstronność wymiaru sprawiedliwości, wzajemne uznawanie i zaufanie, dostęp do wymiaru sprawiedliwości i współpraca transgraniczna. Program „Obywatele, równość, prawa i wartości” połączy program „Prawa, równość i obywatelstwo” na lata 2014–2020 ustanowiony rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1381/2013³ z programem „Europa dla obywateli” ustanowionym rozporządzeniem Rady (UE) nr 390/2014⁴.

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/... z dnia ... ustanawiające program „Obywatele, równość, prawa i wartości” oraz uchylające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1381/2013 i rozporządzenie Rady (UE) nr 390/2014 (Dz. U. L...).

⁺ Dz.U.: proszę wstawić w tekście numer oraz, w przypisie, numer, datę i odniesienie do rozporządzenia zawartego w dok. ST6833/20 [2018/0207(COD)] w Dz.U.

² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1382/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające program „Sprawiedliwość” na lata 2014–2020 (Dz.U. L 354 z 28.12.2013, s. 73).

³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1381/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające program „Prawa, równość i obywatelstwo” na lata 2014–2020 (Dz.U. L 354 z 28.12.2013, s. 62).

⁴ Rozporządzenie Rady (UE) nr 390/2014 z dnia 14 kwietnia 2014 r. ustanawiające program „Europa dla obywateli” na lata 2014–2020 (Dz.U. L 115 z 17.4.2014, s. 3).

- (3) Program należy ustanowić na okres siedmiu lat w celu dostosowania jego czasu trwania do okresu obowiązywania wieloletnich ram finansowych ustanowionych w rozporządzeniu Rady (UE, Euratom) 2020/2093¹.
- (4) Fundusz „Sprawiedliwość, Prawa i Wartości” oraz dwa programy finansowania leżące u jego podstaw skupią się na osobach i podmiotach przyczyniających się do tego, aby nasze wspólne wartości oraz bogata różnorodność, a także prawa i równość były żywe i dynamiczne. Ostatecznym celem jest wspieranie i utrzymanie otwartego, pluralistycznego, integracyjnego i demokratycznego społeczeństwa opartego na prawach i równości. Obejmuje to dynamiczne i silne społeczeństwo obywatelskie będące główną zainteresowaną stroną, zachęcanie ludzi do udziału w życiu demokratycznym, obywatelskim i społecznym oraz pielęgnowanie bogatej różnorodności europejskiego społeczeństwa w oparciu o nasze wspólne wartości, historię i pamięć o przeszłości. Art. 11 TUE wymaga, aby instytucje Unii utrzymywały otwarty, przejrzysty i regularny dialog ze społeczeństwem obywatelskim oraz aby za pomocą odpowiednich środków umożliwiały obywatelom i stowarzyszeniom przedstawicielskim wypowiedanie się i publiczną wymianę poglądów we wszystkich obszarach działania Unii.

¹ Rozporządzenie Rady (UE, Euratom) 2020/2093 z dnia 17 grudnia 2020 r. określające wieloletnie ramy finansowe na lata 2021–2027 (Dz.U. L 433I z 22.12.2020, s. 11).

- (5) Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) przewiduje stworzenie przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w poszanowaniu praw podstawowych oraz różnych systemów i tradycji prawnych państw członkowskich. Poszanowanie i propagowanie państwa prawnego, praw podstawowych i demokracji w Unii jest warunkiem zachowania wszystkich praw i utrzymania obowiązków zapisanych w Traktatach oraz budowania zaufania obywateli do Unii. Sposób realizowania zasady państwa prawnego w państwach członkowskich ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi i między ich systemami prawnymi. W tym celu Unia powinna przyjąć środki służące rozwijaniu współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach cywilnych i karnych. W ramach dalszego tworzenia europejskiej przestrzeni sprawiedliwości należy zapewnić i wspierać na wszystkich poziomach poszanowanie praw podstawowych oraz wspólnych zasad i wartości, takich jak zasada równego traktowania i zasada niedyskryminacji z któregośkolwiek z powodów wymienionych w art. 21 Karty, obok solidarności, skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla wszystkich, państwa prawnego, demokracji oraz sprawnie działającego niezależnego systemu wymiaru sprawiedliwości.

- (6) Finansowanie powinno pozostać jednym z istotnych narzędzi służących skutecznej realizacji ambitnych celów ustanowionych w Traktatach. Obok innych środków, elastyczny i skuteczny program „Sprawiedliwość” ma kluczowe znaczenie dla ułatwienia planowania i realizacji tych celów. Program powinien być realizowany w sposób przyjazny dla użytkownika, na przykład dzięki przyjaznej dla użytkownika procedurze składania wniosków i sprawozdawczości; należy też dążyć do zapewnienia jego zrównoważonego zasięgu geograficznego. Szczególną uwagę należy zwrócić na dostępność Programu dla wszystkich kategorii beneficjentów. W ramach puli środków finansowych przeznaczonych na Program należy zachować pewną elastyczność w procesie alokacji środków na cele szczegółowe. Margines elastyczności należy w pierwszej kolejności przeznaczyć na działania, które wspierają propagowanie państwa prawnego.

- (7) Aby zapewnić stopniowe ustanowienie przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości dla wszystkich Unia ma przyjmować środki dotyczące współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach cywilnych i karnych w oparciu o zasadę wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych, co stanowi fundament współpracy wymiarów sprawiedliwości w Unii od czasu posiedzenia Rady Europejskiej w Tampere w dniach 15 i 16 października 1999 r. Wzajemne uznawanie wymaga wysokiego poziomu wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi. Po to by ułatwić wzajemne uznawanie i pogłębić wzajemne zaufanie, w kilku obszarach przyjęto już środki służące zbliżeniu przepisów ustawowych państw członkowskich. Sprawnie funkcjonująca przestrzeń sprawiedliwości, w której usunięto przeszkody utrudniające prowadzenie transgranicznych postępowań sądowych i dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sytuacjach transgranicznych, jest również kluczowa dla zapewnienia wzrostu gospodarczego i dalszej integracji. Jednocześnie prawidłowo funkcjonująca europejska przestrzeń sprawiedliwości, która obejmuje sprawne, niezależne i wysokiej jakości krajowe systemy prawne, jak również większy stopień wzajemnego zaufania są niezbędne dla rozkwitu rynku wewnętrznego i utrzymania wspólnych wartości Unii.
- (8) Dostęp do wymiaru sprawiedliwości powinien obejmować w szczególności dostęp do sądów, do alternatywnych metod rozstrzygania sporów oraz do osób sprawujących urzędy publiczne, które są zobowiązane na mocy prawa do udzielania stronom niezależnych i bezstronnych porad prawnych.

- (9) Pełne poszanowanie i propagowanie państwa prawnego ma zasadnicze znaczenie dla wysokiego poziomu wzajemnego zaufania w dziedzinie sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, oraz w szczególności dla skutecznej współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach cywilnych i karnych, która to współpraca opiera się na wzajemnym uznawaniu. Państwo prawne jest jedną ze wspólnych wartości zapisanych w art. 2 TUE, a jej konkretnym wyrazem jest zasada skutecznej ochrony sądowej, o której mowa w art. 19 ust. 1 TUE i w art. 47 Karty. Propagowanie państwa prawnego dzięki wspieraniu starań na rzecz zwiększenia niezależności, przejrzystości, rozliczalności, jakości i wydajności krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości przyczynia się do wzrostu wzajemnego zaufania, które jest niezbędne we współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach cywilnych i karnych. Niezależność i bezstronność wymiaru sprawiedliwości są częścią istoty prawa do rzetelnego procesu sądowego i mają kluczowe znaczenie dla ochrony wartości europejskich. Ponadto sprawne systemy wymiaru sprawiedliwości, w których zapewnia się rozsądne terminy postępowań, gwarantują pewność prawa wszystkim zainteresowanym stronom.

- (10) Zgodnie z art. 81 ust. 2 lit. h) i art. 82 ust. 1 lit. c) TFUE Unia ma wspierać szkolenia sędziów i innych pracowników wymiaru sprawiedliwości jako sposób pogłębiania współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach cywilnych i karnych w oparciu o zasadę wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych. Zapewnienie szkolenia osób wykonujących zawody związane z wymiarem sprawiedliwości jest ważnym narzędziem służącym wypracowaniu wspólnego rozumienia, w jaki sposób najlepiej wprowadzać i zachowywać państwo prawne i prawa podstawowe. Przyczynia się ono do budowania europejskiej przestrzeni sprawiedliwości dzięki tworzeniu wspólnej kultury sędziowskiej wśród osób wykonujących zawody związane z wymiarem sprawiedliwości państw członkowskich. Istotne jest zapewnienie niedyskryminacyjnego, prawidłowego, spójnego i konsekwentnego stosowania prawa Unii oraz wzajemnego zaufania i zrozumienia między osobami wykonującymi zawody związane z wymiarem sprawiedliwości w postępowaniach o charakterze transgranicznym. Działania szkoleniowe wspierane w ramach Programu powinny opierać się na solidnej ocenie potrzeb szkoleniowych, wykorzystywać najnowsze metody szkoleniowe, obejmować wydarzenia transgraniczne obejmujące osoby wykonujące zawody związane z wymiarem sprawiedliwości z różnych państw członkowskich, zawierać elementy aktywnego uczenia się i tworzenia sieci kontaktów i mieć zrównoważony charakter. Działania takie powinny obejmować szkolenia na temat terminologii prawnej, prawa cywilnego i karnego oraz praw podstawowych a także na temat wzajemnego uznawania i gwarancji proceduralnych. Działania takie powinny także obejmować szkolenia dla sędziów, prawników i prokuratorów dotyczące wyzwań i przeszkód napotykanych przez osoby, które często spotykają się z dyskryminacją lub znajdują się w trudnej sytuacji, takie jak kobiety, dzieci, przedstawiciele mniejszości, osoby LGBTIQ, osoby z niepełnosprawnościami oraz ofiary przemocy na tle płciowym, przemocy domowej lub przemocy w związkach i innych form przemocy interpersonalnej. Szkolenia takie powinny być prowadzone przy bezpośrednim udziale organizacji reprezentujących takie osoby lub im pomagających, a w miarę możliwości przy udziale takich osób. Zważywszy na fakt, że kobiety są niedostatecznie reprezentowane na najwyższych stanowiskach w wymiarze sprawiedliwości, należy zachęcać kobiety wykonujące zawód sędziego, zawód prokuratora i inne zawody prawnicze do udziału w szkoleniach.

- (11) Do celów niniejszego rozporządzenia termin „sędziowie i inni pracownicy wymiaru sprawiedliwości” należy interpretować szeroko, tak aby obejmował on sędziów, prokuratorów, członków personelu sądów i prokuratur oraz wszelkie inne osoby wykonujące zawody związane z wymiarem sprawiedliwości, powiązane z sądownictwem lub w inny sposób uczestniczące w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości, niezależnie od definicji w prawie krajowym, statusu prawnego lub organizacji wewnętrznej, takie jak prawnicy, notariusze, komornicy sądowi, osoby wykonujące funkcje związane z postępowaniami dotyczącymi niewypłacalności, mediatorzy, sądowi tłumacze ustni i pisemni, biegli sądowi, personel więzienny oraz kuratorzy sądowi.
- (12) W szkolenie kadr wymiaru sprawiedliwości mogą być zaangażowane różnorodne podmioty, takie jak organy prawne, organy wymiaru sprawiedliwości i organy administracyjne państw członkowskich, instytucje akademickie, krajowe organy odpowiedzialne za szkolenie kadr wymiaru sprawiedliwości, organizacje lub sieci szkoleniowe działające na poziomie europejskim czy też sieci sądowych koordynatorów ds. prawa Unii. Organy i podmioty działające w europejskim interesie ogólnym w dziedzinie szkolenia sędziów i innych pracowników wymiaru sprawiedliwości, takie jak Europejska Sieć Szkolenia Kadr Wymiaru Sprawiedliwości (EJTN), Akademia Prawa Europejskiego (ERA), Europejska Sieć Rad Sądownictwa (ENCJ), Stowarzyszenie Rad Stanu i Naczelnych Sądów Administracyjnych Unii Europejskiej (ACA-Europe), Sieć Prezesów Sądów Najwyższych Unii Europejskiej (EUSJC) oraz Europejski Instytut Administracji Publicznej (EIPA), stale odgrywają rolę we wspieraniu programów szkoleniowych o prawdziwie europejskim wymiarze przeznaczonych dla sędziów i innych pracowników wymiaru sprawiedliwości i w związku z tym takie organy i podmioty miałyby możliwość uzyskania odpowiedniego wsparcia finansowego zgodnie z procedurami i kryteriami określonymi w programach prac przyjmowanych przez Komisję na podstawie niniejszego rozporządzenia.

- (13) Program powinien wspierać roczny program prac EJTN, który jest ważnym podmiotem w odniesieniu do szkolenia kadr wymiaru sprawiedliwości. EJTN ma specjalną pozycję, jako że jest jedyną siecią na poziomie Unii skupiającą działające w państwach członkowskich organy szkolenia kadr wymiaru sprawiedliwości. Dzięki temu ma wyjątkowe możliwości organizowania wymian dla sędziów i prokuratorów, zarówno nowych, jak i doświadczonych, ze wszystkich państw członkowskich oraz koordynowania prac krajowych organów szkolenia kadr wymiaru sprawiedliwości w zakresie organizacji szkoleń na temat prawa Unii i propagowania dobrych praktyk szkoleniowych. EJTN zapewnia również doskonałej jakości działania szkoleniowe na poziomie Unii w sposób racjonalny pod względem kosztów. Ponadto sieć obejmuje także – jako członków obserwatorów – organy szkolenia kadr wymiaru sprawiedliwości państw kandydujących. Sprawozdanie roczne EJTN powinno zawierać informacje na temat przeprowadzonych szkoleń w podziale, między innymi, na kategorie pracowników.

- (14) Działania objęte Programem powinny wspierać zwiększanie poziomu wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i karnych, wzajemne zaufanie między państwami członkowskimi oraz niezbędne zbliżanie ustawodawstwa w celu ułatwienia współpracy wszystkich właściwych organów, w tym drogą elektroniczną. Program powinien również wspierać ochronę sądową praw indywidualnych w sprawach cywilnych i handlowych. Powinien on również propagować większą zbieżność w dziedzinie prawa cywilnego, która pomoże wyeliminować przeszkody w satysfakcjonującym i sprawnym przebiegu postępowań sądowych i pozasądowych z korzyścią dla wszystkich stron w sporze cywilnym. Ponadto, w celu wsparcia skutecznego egzekwowania i praktycznego stosowania prawa Unii dotyczącego współpracy sądowej w sprawach cywilnych, Program powinien wspierać funkcjonowanie Europejskiej Sieci Sądowej w sprawach cywilnych i handlowych ustanowionej decyzją Rady 2001/470/WE¹. W sprawach karnych Program powinien przyczynić się do wspierania i wdrażania przepisów i procedur zapewniających uznawanie wyroków i orzeczeń w całej Unii. Powinien on ułatwić współpracę i przyczynić się do usuwania przeszkód dla skutecznej współpracy i do budowania wzajemnego zaufania. Program powinien również przyczynić się do poprawy dostępu do wymiaru sprawiedliwości dzięki propagowaniu i wspieraniu praw ofiar przestępstw, a także praw procesowych osób podejrzanych i oskarżonych w postępowaniach karnych.

¹ Decyzja Rady 2001/470/WE z dnia 28 maja 2001 r. ustanawiająca Europejską Sieć Sądową w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. L 174 z 27.6.2001, s. 25).

- (15) Zgodnie z art. 3 TUE, art. 24 Karty i Konwencją Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka Program powinien wspierać ochronę praw dziecka i uwzględniać propagowanie praw dziecka w realizacji wszystkich wspieranych działań. W związku z tym należy zwrócić szczególną uwagę na działania mające na celu ochronę praw dziecka w kontekście wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych i karnych, w tym ochronę dzieci towarzyszących rodzicom zatrzymanym, dzieci rodziców przebywających w więzieniu, a także dzieci, które są podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniach karnych.
- (16) Program „Sprawiedliwość” na lata 2014–2020 umożliwił zapewnienie szkoleń na temat prawa Unii, w szczególności w odniesieniu do zakresu i stosowania Karty, skierowanych do sędziów i innych pracowników wymiaru sprawiedliwości. W swoich konkluzjach z dnia 12 października 2017 r. w sprawie stosowania Karty w 2016 r. Rada przypomniała, jak ważne jest podnoszenie świadomości na temat stosowania Karty – zarówno na poziomie krajowym, jak i na poziomie Unii – w tym wśród osób odpowiedzialnych za wyznaczanie kierunków polityki, przedstawicieli zawodów prawniczych oraz samych posiadaczy praw. W związku z tym, aby konsekwentnie uwzględniać w działaniach prawa podstawowe, należy rozszerzyć wsparcie finansowe na służące podnoszeniu świadomości działania skierowane do organów publicznych innych niż organy sądowe i przedstawicieli zawodów prawniczych.

- (17) Zgodnie z art. 67 TFUE Unia stanowi przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w poszanowaniu praw podstawowych. W tym zakresie niezbędny jest wolny od dyskryminacji dostęp do wymiaru sprawiedliwości dla wszystkich. W celu ułatwienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości i z myślą o wspieraniu wzajemnego zaufania, które jest niezbędne do właściwego funkcjonowania przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, należy rozszerzyć wsparcie finansowe na działania na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym prowadzone przez organy inne niż organy sądowe, przez przedstawicieli zawodów prawniczych, a także przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które to działania przyczyniają się do realizacji tych celów. Wsparcia należy w szczególności udzielać na prowadzenie działań ułatwiających skuteczny i równy dostęp do wymiaru sprawiedliwości osobom, które często spotykają się z dyskryminacją lub znajdują się w trudnej sytuacji. Ważne jest wspieranie działań rzeczniczych prowadzonych przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego, takich jak tworzenie sieci kontaktów, udział w postępowaniach przed sądem, prowadzenie kampanii, komunikacja i inne działania o charakterze monitorującym. W tym kontekście ważną rolę odgrywają również osoby wykonujące zawody związane z wymiarem sprawiedliwości powiązane z sądownictwem i działające na rzecz organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

- (18) Zgodnie z art. 8 i 10 TFUE wszystkie działania w ramach Programu powinny wspierać uwzględnianie aspektu płci i celów związanych z niedyskryminacją. Ponadto, w Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych potwierdzono prawo osób z niepełnosprawnościami do pełnej zdolności prawnej i dostępu do wymiaru sprawiedliwości. W ocenie śródkresowej i końcowej Programu należy zbadać jego wpływ w aspekcie płci, aby ustalić, w jakim stopniu przyczynia się on do osiągnięcia równości płci, oraz aby ocenić, czy Program nie wywiera niezamierzonego negatywnego wpływu na równość płci, zgodnie z pkt 16 Porozumienia międzyinstytucjonalnego z dnia 16 grudnia 2020 r. między Parlamentem Europejskim, Radą Unii Europejskiej i Komisją Europejską w sprawie dyscypliny budżetowej, współpracy w kwestiach budżetowych i należytego zarządzania finansami oraz w sprawie nowych zasobów własnych, w tym również harmonogramu wprowadzania nowych zasobów własnych¹ (zwanego dalej „Porozumieniem międzyinstytucjonalnym z dnia 16 grudnia 2020 r.”). W tym kontekście, biorąc pod uwagę odmienny charakter i rozmiar działań w ramach celów szczegółowych Programu, ważne będzie przedstawianie poszczególnych danych gromadzonych przez promotorów projektów w miarę możliwości w podziale na płeć. Ważne jest również, aby udzielać wnioskodawcom informacji na temat sposobów uwzględniania równości płci, w tym na temat stosowania w razie konieczności narzędzi uwzględniania aspektu płci, takich jak sporządzanie budżetu z uwzględnieniem aspektu płci oraz oceny wpływu danego działania z uwzględnieniem aspektu płci. Przy zasięgnięciu opinii ekspertów i zainteresowanych stron należy brać pod uwagę równowagę płci.

¹ Dz.U. L 433 I z 22.12.2020, s. 28.

- (19) We wszystkich działaniach podejmowanych w ramach Programu należy w stosownych przypadkach również wspierać i chronić prawa poszkodowanych i pokrzywdzonych, zarówno w sprawach cywilnych, jak i karnych. W tym celu, należy zwrócić szczególną uwagę na lepsze wdrażanie i koordynację różnych unijnych instrumentów ochrony poszkodowanych i pokrzywdzonych, a także na działania mające na celu wymianę najlepszych praktyk między sądami a przedstawicielami zawodów prawniczych zajmującymi się przypadkami przemocy. W ramach Programu należy również wspierać doskonalenie wiedzy na temat instrumentów zbiorowego dochodzenia roszczeń i skuteczniejsze korzystanie z nich.
- (20) Działania objęte niniejszym Programem powinny przyczyniać się do tworzenia europejskiej przestrzeni sprawiedliwości, wspierania niezależności i skuteczności systemu prawnego, zacieśniania współpracy transgranicznej i nawiązywania kontaktów transgranicznych, wzmacniania wzajemnego zaufania między wymiarami sprawiedliwości państw członkowskich, a także zapewniania prawidłowego, spójnego i konsekwentnego stosowania prawa Unii. Finansowanie powinno również przyczynić się do wspólnego rozumienia unijnych wartości oraz państwa prawnego, lepszej wiedzy o prawie i politykach Unii, dzielenia się wiedzą fachową i najlepszymi praktykami w zakresie wykorzystywania instrumentów współpracy wymiarów sprawiedliwości przez wszystkie zainteresowane strony, a także do zwiększania liczby i propagowania interoperacyjnych rozwiązań cyfrowych leżących u podstaw niezakłóconej i sprawnej współpracy transgranicznej oraz powinno zapewnić solidną bazę analityczną do wsparcia rozwoju, egzekwowania i właściwego rozumienia i wdrażania prawa i polityk Unii. Interwencja Unii pozwala na spójne realizowanie tych działań w całej Unii oraz przynosi korzyści skali. Ponadto Unia ma lepsze możliwości niż państwa członkowskie, aby zająć się sytuacjami transgranicznymi i zapewnić europejską platformę wzajemnego uczenia się i wymiany najlepszych praktyk.

- (21) Program powinien również przyczynić się do zacieśnienia współpracy między państwami członkowskimi we wszystkich przypadkach, w których prawo Unii ma wymiar zewnętrzny, – przy uwzględnieniu skutków zewnętrznych, aby przyczyniać się do poprawienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości oraz ułatwiać radzenie sobie z wyzwaniami sądowymi i proceduralnymi.
- (22) Komisja powinna zapewnić ogólną spójność, komplementarność i synergię z pracą organów i jednostek organizacyjnych Unii, w szczególności Agencji Unii Europejskiej ds. Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych (Eurojust), Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA), Agencji Unii Europejskiej ds. Zarządzania Operacyjnego Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (eu-LISA) oraz Prokuratury Europejskiej (EPPO), oraz uwzględniać prace innych krajowych i międzynarodowych podmiotów w dziedzinach objętych Programem.

- (23) W celu zapewnienia skutecznej alokacji środków z budżetu ogólnego Unii należy zapewnić, aby wszystkie działania realizowane w ramach Programu miały unijną wartość dodaną, były komplementarne w stosunku do działań państw członkowskich oraz były spójne z innymi działaniami Unii. Należy dążyć do spójności, komplementarności i synergii z programami finansowania wspierającymi ściśle ze sobą powiązane obszary polityki, w szczególności z programem „Obywatele, równość, prawa i wartości” jak również z Programem na rzecz jednolitego rynku, ustanowionym rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) .../...¹⁺, programami w dziedzinie zarządzania granicami i bezpieczeństwa, w szczególności Funduszem Azylu, Migracji i Integracji i Funduszem Bezpieczeństwa Wewnętrznego, programami w obszarze infrastruktury strategicznej, w tym programem „Cyfrowa Europa” ustanowionym rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) .../...²⁺⁺, programem „Erasmus+” ustanowionym rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) .../...³⁺⁺⁺, programem „Horyzont Europa” ustanowionym rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) .../...⁴⁺⁺⁺⁺, Instrumentem Pomocy Przedakcesyjnej oraz Programem LIFE ustanowionym rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) .../...⁵⁺⁺⁺⁺⁺.

-
- ¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) .../... z dnia ... ustanawiające program na rzecz rynku wewnętrznego, konkurencyjności przedsiębiorstw, w tym małych i średnich przedsiębiorstw, dziedziny roślin, zwierząt, żywności i paszy, oraz statystyk europejskich (Program na rzecz jednolitego rynku) oraz uchylające rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 99/2013, (UE) nr 1287/2013, (UE) nr 254/2014 i (UE) nr 652/2014 (Dz.U. L ...).
- + Dz.U.: proszę wstawić w tekście numer oraz, w przypisie, numer, datę i odniesienie do publikacji dok. ST 14281/20 [2018/0231(COD)] w Dz.U.
- ² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) .../... z dnia ... ustanawiające program „Cyfrowa Europa” oraz uchylające decyzję (UE) 2015/2240 (Dz.U. L ...).
- ++ Dz.U.: proszę wstawić w tekście numer oraz, w przypisie, numer, datę i odniesienie do rozporządzenia zawartego w dok. ST 6789/20 [2018/0227(COD)] w Dz.U.
- ³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) .../... z dnia ... ustanawiające „Erasmus+”: unijny program na rzecz kształcenia i szkolenia, młodzieży i sportu oraz uchylające rozporządzenie (UE) nr 1288/2013 (Dz.U. L ...).
- +++ Dz.U.: proszę wstawić w tekście numer oraz, w przypisie, numer, datę i odniesienie do rozporządzenia zawartego w dok. ST 14148/20 [2018/0191(COD)] w Dz.U.
- ⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) .../... z dnia ... ustanawiające program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji „Horyzont Europa” oraz zasady uczestnictwa i upowszechniania obowiązujące w tym programie oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1290/2013 i (UE) nr 1291/2013 (Dz.U. L ...).
- ++++ Dz.U.: proszę wstawić w tekście numer oraz, w przypisie, numer, datę i odniesienie do rozporządzenia zawartego w dok. ST 7064/20 [2018/0224(COD)] w Dz.U.
- ⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) .../... z dnia ... ustanawiające Program działań na rzecz środowiska i klimatu (LIFE) i uchylające rozporządzenie (UE) nr 1293/2013 (Dz.U. L ...).
- +++++ Dz.U.: proszę wstawić w tekście numer oraz, w przypisie, numer, datę i odniesienie do publikacji dok. ST 6077/20 [2018/0209(COD)] w Dz.U.

- (24) W niniejszym rozporządzeniu określono pulę środków finansowych na cały czas trwania Programu, która podczas corocznej procedury budżetowej ma stanowić dla Parlamentu Europejskiego i Rady główną kwotę odniesienia w rozumieniu pkt 18 Porozumienia międzyinstytucjonalnego z dnia 16 grudnia 2020 r..
- (25) Zgodnie z art. 193 ust. 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) 2018/1046¹ (zwanego dalej „rozporządzeniem finansowym”), dotacji można udzielić na działanie, które już się rozpoczęło, pod warunkiem że wnioskodawca może wykazać potrzebę rozpoczęcia działania przed podpisaniem umowy o udzielenie dotacji. Jednakże koszty poniesione przed dniem przedłożenia wniosku o udzielenie dotacji nie są kwalifikowalne, z wyjątkiem należycie uzasadnionych sytuacji wyjątkowych. Aby uniknąć wszelkich zakłóceń w udzielaniu unijnego wsparcia, które mogłyby zaszkodzić interesom Unii, powinno być możliwe – w ograniczonym okresie na początku wieloletnich ram finansowych na lata 2021–2027 – uznanie za kwalifikowalne od dnia 1 stycznia 2021 r. kosztów poniesionych na działania wspierane na podstawie niniejszego rozporządzenia, które już się rozpoczęły, nawet jeżeli zostały one poniesione przed przedłożeniem wniosku o udzielenie dotacji.

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) 2018/1046 z dnia 18 lipca 2018 r. w sprawie zasad finansowych mających zastosowanie do budżetu ogólnego Unii, zmieniające rozporządzenia (UE) nr 1296/2013, (UE) nr 1301/2013, (UE) nr 1303/2013, (UE) nr 1304/2013, (UE) nr 1309/2013, (UE) nr 1316/2013, (UE) nr 223/2014 i (UE) nr 283/2014 oraz decyzję nr 541/2014/UE, a także uchylające rozporządzenie (UE, Euratom) nr 966/2012 (Dz.U. L 193 z 30.7.2018, s. 1).

- (26) Do Programu stosuje się rozporządzenie finansowe. Rozporządzenie finansowe określa zasady wykonania budżetu Unii, w tym zasady dotyczące dotacji, nagród, zamówień, zarządzania pośredniego, instrumentów finansowych, gwarancji budżetowych, pomocy finansowej oraz zwrotu kosztów poniesionych przez ekspertów zewnętrznych.
- (27) Wyboru rodzajów finansowania oraz metod realizacji na podstawie niniejszego rozporządzenia należy dokonywać na podstawie ich zdolności w zakresie osiągnięcia szczegółowych celów działań i uzyskania rezultatów, z uwzględnieniem w szczególności kosztów kontroli, obciążeń administracyjnych, potencjału odpowiednich zainteresowanych stron i docelowych beneficjentów oraz spodziewanego ryzyka niezgodności z wymogami. Pod uwagę należy wziąć przy tym zastosowanie płatności ryczałtowych, stawek ryczałtowych i kosztów jednostkowych, a także formę finansowania niepowiązanego z kosztami, o którym mowa w art. 125 ust. 1 rozporządzenia finansowego.

- (28) Zgodnie z rozporządzeniem finansowym, rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) nr 883/2013¹ i rozporządzeniami Rady (WE, Euratom) nr 2988/95², (Euratom, WE) nr 2185/96³ i (UE) 2017/1939⁴ interesy finansowe Unii należy chronić za pomocą proporcjonalnych środków, w tym środków w zakresie zapobiegania nieprawidłowościom – w tym nadużyciom finansowym – ich wykrywania, korygowania i prowadzenia w ich sprawie postępowań, odzyskiwania środków utraconych, nienależnie wypłaconych lub nieodpowiednio wykorzystanych oraz, w stosownych przypadkach, nakładania kar administracyjnych. W szczególności, zgodnie z rozporządzeniami (Euratom, WE) nr 2185/96 i (UE, Euratom) nr 883/2013, Europejski Urząd ds. Zwalczenia Nadużyć Finansowych (OLAF) jest uprawniony do prowadzenia dochodzeń administracyjnych, w tym kontroli na miejscu i inspekcji, w celu ustalenia, czy miały miejsce nadużycia finansowe, korupcja lub wszelka inna nielegalna działalność na szkodę interesów finansowych Unii. Zgodnie z rozporządzeniem Rady (UE) 2017/1939 EPPO jest uprawnione do prowadzenia postępowań przygotowawczych oraz wnoszenia i popierania oskarżeń w sprawie przestępstw naruszających interesy finansowe Unii, jak przewidziano w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1371⁵. Zgodnie z rozporządzeniem finansowym każda osoba lub podmiot, które otrzymują środki finansowe Unii, mają w pełni współpracować w celu ochrony interesów finansowych Unii, przyznać Komisji, OLAF, Trybunałowi Obrachunkowemu oraz, w przypadku państw członkowskich, które uczestniczą we wzmocnionej współpracy na podstawie rozporządzenia (UE) 2017/1939, EPPO, niezbędne prawa i dostęp, a także zapewnić, aby wszelkie osoby trzecie uczestniczące w wykonywaniu środków finansowych Unii przyznały tym organom równoważne prawa.

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) nr 883/2013 z dnia 11 września 2013 r. dotyczące dochodzeń prowadzonych przez Europejski Urząd ds. Zwalczenia Nadużyć Finansowych (OLAF) oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 1073/1999 Parlamentu Europejskiego i Rady i rozporządzenie Rady (Euratom) nr 1074/1999 (Dz.U. L 248 z 18.9.2013, s. 1).

² Rozporządzenie Rady (WE, Euratom) nr 2988/95 z dnia 18 grudnia 1995 r. w sprawie ochrony interesów finansowych Wspólnot Europejskich (Dz.U. L 312 z 23.12.1995, s. 1).

³ Rozporządzenie Rady (Euratom, WE) nr 2185/96 z dnia 11 listopada 1996 r. w sprawie kontroli na miejscu oraz inspekcji przeprowadzanych przez Komisję w celu ochrony interesów finansowych Wspólnot Europejskich przed nadużyciami finansowymi i innymi nieprawidłowościami (Dz.U. L 292 z 15.11.1996, s. 2).

⁴ Rozporządzenie Rady (UE) 2017/1939 z dnia 12 października 2017 r. wdrażające wzmocnioną współpracę w zakresie ustanowienia Prokuratury Europejskiej (Dz.U. L 283 z 31.10.2017, s. 1).

⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1371 z dnia 5 lipca 2017 r. w sprawie zwalczania za pośrednictwem prawa karnego nadużyć na szkodę interesów finansowych Unii (Dz.U. L 198 z 28.7.2017, s. 29).

- (29) Państwa trzecie będące członkami Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) mogą uczestniczyć w programach unijnych w ramach współpracy ustanowionej na mocy Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym¹, które przewiduje realizację programów na podstawie decyzji wydanej na mocy tego porozumienia. Państwa trzecie mogą również uczestniczyć w tych programach na podstawie innych instrumentów prawnych. W niniejszym rozporządzeniu należy wprowadzić przepis szczególnie zobowiązujący państwa trzecie do przyznania właściwemu urzędnikowi zatwierdzającemu OLAF oraz Trybunałowi Obrachunkowemu praw i dostępu niezbędnych do wykonywania w pełni ich odpowiednich kompetencji.
- (30) Do niniejszego rozporządzenia zastosowanie mają horyzontalne przepisy finansowe przyjęte przez Parlament Europejski i Radę na podstawie art. 322 TFUE. Przepisy te, ustanowione w rozporządzeniu finansowym, określają w szczególności procedurę uchwalania i wykonywania budżetu w drodze dotacji, zamówień, nagród i wykonania pośredniego oraz przewidują kontrolę odpowiedzialności podmiotów upoważnionych do działań finansowych. Zasady przyjęte na podstawie art. 322 TFUE obejmują również ogólny system warunkowości służący ochronie budżetu Unii.
- (31) Zgodnie z decyzją Rady 2013/755/UE² osoby i odpowiednie publiczne lub prywatne organy i instytucje w krajach i terytoriach zamorskich kwalifikują się do finansowania z zastrzeżeniem zasad i założeń Programu oraz możliwych uzgodnień mających zastosowanie do państwa członkowskiego, z którym dany kraj zamorski lub dane terytorium zamorskie są powiązane.

¹ Dz.U. L 1 z 3.1.1994, s. 3.

² Decyzja Rady 2013/755/UE z dnia 25 listopada 2013 r. w sprawie stowarzyszenia krajów i terytoriów zamorskich z Unią Europejską („decyzja o stowarzyszeniu zamorskim”) (Dz.U. L 344 z 19.12.2013, s. 1).

- (32) Odzwierciedlając znaczenie przeciwdziałania zmianie klimatu zgodnie z zobowiązaniami Unii na rzecz realizacji porozumienia paryskiego przyjętego na mocy Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu i celów zrównoważonego rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych, Program ma przyczynić się do uwzględnienia działań w dziedzinie klimatu i do osiągnięcia celu ogólnego zakładającego, że 30 % wydatków budżetowych Unii zostanie przeznaczonych na wspieranie celów klimatycznych, oraz do realizacji ambicji, by 7,5 % budżetu Unii w 2024 r. oraz 10 % w 2026 r. i 2027 r. stanowiły wydatki związane z różnorodnością biologiczną, przy uwzględnieniu istnienia zjawiska nakładania się na siebie celów w zakresie klimatu i różnorodności biologicznej. Program powinien wspierać działania, które są zgodne z unijnymi normami i priorytetami w zakresie klimatu i środowiska oraz z zasadą „nie szkodzić” przewidzianą w Europejskim Zielonym Ładzie. Stosowne działania powinny zostać określone na etapie przygotowania i realizacji Programu i ponownie ocenione w ramach odpowiednich ewaluacji i przeglądów.
- (31) Zgodnie z pkt 22 i 23 Porozumienia międzyinstytucjonalnego z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie lepszego stanowienia prawa¹ Program powinien być oceniany na podstawie informacji zgromadzonych zgodnie ze szczególnymi wymogami dotyczącymi monitorowania, przy czym należy unikać obciążeń administracyjnych, w szczególności dla państw członkowskich, a także nadmiernej regulacji. Wymogi te powinny, w stosownych przypadkach, obejmować mierzalne wskaźniki stanowiące podstawę oceny skutków w praktyce Programu. W ramach istniejących mechanizmów sprawozdawczych, w szczególności unijnej tablicy wyników wymiaru sprawiedliwości, Komisja powinna co roku przedstawiać Parlamentowi Europejskiemu i Radzie sprawozdanie z wykonania Programu.

¹ Dz.U. L 123 z 12.5.2016, s. 1.

- (34) Aby zapewnić skuteczną ocenę postępów w realizacji celów Programu należy przekazać Komisji uprawnienia do przyjmowania aktów zgodnie z art. 290 TFUE w odniesieniu do wskaźników określonych w art. 13 i 15 oraz w załączniku II. Szczególnie ważne jest, aby w czasie prac przygotowawczych Komisja prowadziła stosowne konsultacje, w tym na poziomie ekspertów, oraz aby konsultacje te prowadzone były zgodnie z zasadami określonymi w Porozumieniu międzyinstytucjonalnym z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie lepszego stanowienia prawa. W szczególności, aby zapewnić Parlamentowi Europejskiemu i Radzie udział na równych zasadach w przygotowaniu aktów delegowanych, instytucje te otrzymują wszelkie dokumenty w tym samym czasie co eksperci państw członkowskich, a eksperci tych instytucji mogą systematycznie brać udział w posiedzeniach grup eksperckich Komisji zajmujących się przygotowaniem aktów delegowanych.
- (35) W celu zapewnienia jednolitych warunków wykonywania niniejszego rozporządzenia należy powierzyć Komisji uprawnienia wykonawcze. Uprawnienia te powinny być wykonywane zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 182/2011¹.

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 182/2011 z dnia 16 lutego 2011 r. ustanawiające przepisy i zasady ogólne dotyczące trybu kontroli przez państwa członkowskie wykonywania uprawnień wykonawczych przez Komisję (Dz.U. L 55 z 28.2.2011, s. 13).

- (36) Ponieważ cele niniejszego rozporządzenia, a mianowicie przyczynienie się do dalszego rozwoju europejskiej przestrzeni sprawiedliwości opartej na państwie prawnym, wzajemnym uznawaniu oraz wzajemnym zaufaniu, w szczególności poprzez współpracę wymiarów sprawiedliwości w sprawach cywilnych i karnych, nie mogą zostać osiągnięte w sposób wystarczający przez państwa członkowskie, natomiast ze względu na rozmiary lub skutki działań możliwe jest ich lepsze osiągnięcie na poziomie Unii, może ona podjąć działania zgodnie z zasadą pomocniczości określoną w art. 5 TUE. Zgodnie z zasadą proporcjonalności określoną w tym artykule, niniejsze rozporządzenie nie wykracza poza to, co jest konieczne do osiągnięcia tych celów.
- (37) W związku z tym należy uchylić rozporządzenie (UE) nr 1382/2013.
- (38) Aby zapewnić ciągłość udzielania wsparcia w odpowiednim obszarze polityki i umożliwić rozpoczęcie wykonania od początku wieloletnich ram finansowych na lata 2021–2027, niniejsze rozporządzenie powinno wejść w życie w trybie pilnym i powinno się je stosować z mocą wsteczną od dnia 1 stycznia 2021 r.

- (39) Zgodnie z art. 1 i 2 Protokołu nr 22 w sprawie stanowiska Danii, załączonego do TUE i do TFUE, Dania nie uczestniczy w przyjęciu niniejszego rozporządzenia i nie jest nim związana, ani go nie stosuje.
- (40) Zgodnie z art. 1 i 2 oraz art. 4a ust. 1 Protokołu nr 21 w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, załączonego do TUE i do TFUE, bez uszczerbku dla art. 4 tego protokołu, Irlandia nie uczestniczy w przyjęciu niniejszego rozporządzenia i nie jest nim związana, ani go nie stosuje,

PRZYJMUJĄ NINIEJSZE ROZPORZĄDZENIE:

Rozdział I

Przepisy ogólne

Artykuł 1

Przedmiot

Niniejsze rozporządzenie ustanawia program „Sprawiedliwość” (zwany dalej „Programem”) na okres obowiązywania wieloletnich ram finansowych na lata 2021–2027, określonych w rozporządzeniu (UE, Euratom) 2020/2093.

Określa ono cele Programu, budżet na lata 2021–2027, formy finansowania unijnego oraz zasady dotyczące przyznawania takiego finansowania.

Artykuł 2

Definicja

Do celów niniejszego rozporządzenia „sędziowie i inni pracownicy wymiaru sprawiedliwości” oznaczają sędziów, prokuratorów i członków personelu sądów oraz prokuratur oraz wszelkie inne osoby wykonujące zawody związane z wymiarem sprawiedliwości powiązane z sądownictwem.

Artykuł 3
Cele Programu

1. Celem ogólnym Programu jest przyczynienie się do dalszego rozwoju europejskiej przestrzeni sprawiedliwości opartej na państwie prawnym, w tym niezależności i bezstronności wymiaru sprawiedliwości, na wzajemnym uznawaniu oraz wzajemnym zaufaniu i współpracy wymiarów sprawiedliwości, a tym samym również umocnienie demokracji, państwa prawnego i ochrony praw podstawowych;
2. W ramach celu ogólnego określonego w ust. 1 Program ma następujące cele szczegółowe:
 - a) ułatwianie i wspieranie współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach cywilnych i karnych oraz propagowanie państwa prawnego oraz niezależności i bezstronności wymiaru sprawiedliwości, w tym przez wspieranie starań na rzecz zwiększenia skuteczności krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości i poprawy skutecznego wykonywania orzeczeń;
 - b) wspieranie i propagowanie szkolenia kadr wymiaru sprawiedliwości w celu pielęgnowania wspólnej kultury prawnej i sądowej opartej na państwie prawnym oraz wspieranie i propagowanie spójnego i skutecznego wdrażania instrumentów prawnych Unii istotnych w kontekście Programu;

- c) ułatwianie skutecznego i niedyskryminującego dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla wszystkich oraz skutecznych środków prawnych, w tym za pośrednictwem środków elektronicznych (e-sprawiedliwość), poprzez propagowanie sprawnych postępowań cywilnych i karnych oraz propagowanie i wspieranie praw wszystkich ofiar przestępstw, jak również praw procesowych osób podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym.

Artykuł 4

Włączanie do głównego nurtu polityki

Przy wdrażaniu wszystkich działań realizowanych w ramach Programu dąży się do propagowania równości płci, praw dziecka, między innymi za pomocą wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku, ochrony ofiar oraz skutecznego stosowania zasady równych praw i niedyskryminacji ze względów wymienionych w art. 21 Karty, w granicach wyznaczonych przez art. 51 Karty i zgodnie z tym artykułem.

Artykuł 5

Budżet

1. Pula środków finansowych na realizację Programu na okres od dnia 1 stycznia 2021 r. do dnia 31 grudnia 2027 r. wynosi 305 000 000 EUR w cenach bieżących.
2. Kwota, określona w ust. 1, może być wykorzystana na pomoc techniczną i administracyjną na rzecz realizacji Programu, taką jak działania przygotowawcze, monitorowanie, kontrola, audyt i ocena, w tym na instytucjonalne systemy informatyczne.

3. Zgodnie z art. 193 ust. 2 akapit drugi lit. a) rozporządzenia finansowego, biorąc pod uwagę opóźnione wejście w życie niniejszego rozporządzenia oraz w celu zapewnienia ciągłości, koszty poniesione na działania wspierane na podstawie niniejszego rozporządzenia można uznać – w ograniczonym okresie – za kwalifikowalne od dnia 1 stycznia 2021 r., nawet jeżeli zostały one poniesione przed przedłożeniem wniosku o udzielenie dotacji.
4. W ramach puli środków finansowych Programu na każdy z celów szczegółowych przydziela się kwoty zgodnie z wartościami procentowymi określonymi w załączniku I.
5. Zasoby przydzielone państwom członkowskim w ramach zarządzania dzielonego mogą, na wniosek zainteresowanego państwa członkowskiego, zostać przesunięte do Programu z zastrzeżeniem warunków określonych w art. 26 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki wizowej (zwanego dalej „rozporządzeniem w sprawie wspólnych przepisów na lata 2021–2027”). Komisja wykonuje te zasoby bezpośrednio zgodnie z art. 62 ust. 1 akapit pierwszy lit. a) rozporządzenia finansowego lub pośrednio zgodnie z lit. c) tego akapitu. Zasoby te wykorzystuje się na rzecz zainteresowanego państwa członkowskiego.

Artykuł 6

Państwa trzecie stowarzyszone z Programem

W Programie mogą uczestniczyć następujące państwa trzecie:

- a) członkowie Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA), którzy są członkami EOG, zgodnie z warunkami określonymi w Porozumieniu o Europejskim Obszarze Gospodarczym;
- b) państwa przystępujące, państwa kandydujące i potencjalni kandydaci, zgodnie z ogólnymi zasadami i ogólnymi warunkami udziału tych państw w programach Unii, ustanowionymi w odpowiednich umowach ramowych i decyzjach rad stowarzyszenia lub w podobnych porozumieniach oraz zgodnie ze szczegółowymi warunkami ustanowionymi w porozumieniach między Unią a tymi państwami;
- c) państwa objęte europejską polityką sąsiedztwa, zgodnie z ogólnymi zasadami i ogólnymi warunkami udziału tych państw w programach Unii, ustanowionymi w odpowiednich umowach ramowych i decyzjach rad stowarzyszenia lub w podobnych porozumieniach oraz zgodnie ze szczegółowymi warunkami ustanowionymi w porozumieniach między Unią a tymi państwami;

- d) inne państwa trzecie, zgodnie z warunkami określonymi w szczegółowej umowie obejmującej uczestnictwo danego państwa trzeciego w programie Unii, pod warunkiem że umowa ta:
- (i) zapewnia sprawiedliwą równowagę w odniesieniu do wkładów i korzyści państwa trzeciego uczestniczącego w programach Unii;
 - (ii) określa warunki uczestnictwa w programach, w tym sposób obliczania wkładów finansowych do poszczególnych programów, i związane tymi programami koszty administracyjne;
 - (iii) nie przyznaje państwu trzeciemu jakichkolwiek uprawnień decyzyjnych w odniesieniu do programu Unii;
 - (iv) gwarantuje prawa Unii do zapewnienia należytego zarządzania finansami i ochrony jej interesów finansowych.

Wkłady, o których mowa w akapicie pierwszym lit. d) ppkt (ii) stanowią dochody przeznaczone na określony cel zgodnie z art. 21 ust. 5 rozporządzenia finansowego.

Artykuł 7

Realizacja i formy finansowania unijnego

1. Program jest realizowany według metody zarządzania bezpośredniego zgodnie z rozporządzeniem finansowym lub według metody zarządzania pośredniego przez podmioty, o których mowa w art. 62 ust. 1 akapit pierwszy lit. c) tego rozporządzenia.
2. Program może zapewniać finansowanie w dowolnej formie przewidzianej w rozporządzeniu finansowym.
3. Z wkładów na mechanizm ubezpieczeń wzajemnych można pokryć ryzyko związane z odzyskaniem środków należnych od ich odbiorców i wkłady te uznaje się za wystarczającą gwarancję na mocy rozporządzenia finansowego. Zastosowanie mają przepisy przewidziane w art. 37 ust. 7 rozporządzenia (UE) .../...⁺.

⁺ Dz.U.: proszę wstawić w tekście numer rozporządzenia zawartego w dok. ST 7064/20 (2018/0224).

Artykuł 8
Rodzaje działań

Na mocy niniejszego rozporządzenia można otrzymać finansowanie na działania przyczyniające się do osiągnięcia jednego z celów szczegółowych określonych w art. 3. Do finansowania kwalifikują się w szczególności następujące działania:

- a) podnoszenie świadomości oraz rozpowszechnianie informacji w celu podniesienia poziomu wiedzy na temat polityk i prawa Unii, w tym prawa materialnego i procesowego, na temat instrumentów współpracy wymiarów sprawiedliwości, stosownego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, a także na temat prawa porównawczego oraz norm europejskich i międzynarodowych, w tym w zakresie rozumienia wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi dziedzinami prawa;
- b) wzajemne uczenie się i wymiana dobrych praktyk między zainteresowanymi stronami w celu pogłębiania wiedzy i wzajemnego zrozumienia w odniesieniu do prawa cywilnego i karnego oraz systemów prawnych i wymiaru sprawiedliwości państw członkowskich, między innymi w zakresie państwa prawnego i dostępu do wymiaru sprawiedliwości, a także w celu wzmacniania wzajemnego zaufania;
- c) działania analityczne i monitorujące mające na celu poprawę znajomości i zrozumienia potencjalnych barier utrudniających niezakłócone funkcjonowanie europejskiej przestrzeni sprawiedliwości oraz poprawę wdrażania prawa i polityk Unii w państwach członkowskich, takie jak działania obejmujące gromadzenie danych i statystyk; opracowywanie wspólnych metod oraz, w stosownych przypadkach, wskaźników lub wartości referencyjnych; studia, badania, analizy i ankiety; oceny; oceny skutków; oraz opracowywanie i publikowanie przewodników, sprawozdań i materiałów edukacyjnych;

- d) szkolenie odpowiednich zainteresowanych stron w celu zwiększenia wiedzy na temat prawa i polityk Unii, w tym na temat prawa materialnego i procesowego, praw podstawowych, wykorzystywania unijnych instrumentów współpracy wymiarów sprawiedliwości, a także stosownego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, języka prawnego i prawa porównawczego;
- e) opracowywanie i obsługa narzędzi z zakresu technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) oraz e-sprawiedliwości, z uwzględnieniem ochrony prywatności i ochrony danych, z myślą o poprawie wydajności systemów wymiarów sprawiedliwości i usprawnieniu współpracy między nimi z wykorzystaniem ICT, w tym transgranicznej interoperacyjności systemów i aplikacji;
- f) rozwijanie potencjału kluczowych sieci na poziomie europejskim i europejskich sieci sądowych, w tym sieci ustanowionych na podstawie prawa Unii w celu zapewnienia skutecznego stosowania i egzekwowania tego prawa, z myślą o propagowaniu i dalszym rozwijaniu prawa Unii oraz jej wartości, celów politycznych i strategii w obszarach objętych Programem;
- g) udzielanie wsparcia organizacjom społeczeństwa obywatelskiego i niekomercyjnym zainteresowanym stronom, prowadzącym działalność w obszarach objętych Programem, w celu zwiększenia ich zdolności w zakresie reagowania i prowadzenia działań rzeczniczych oraz zapewniania wszystkim obywatelom odpowiedniego dostępu do ich usług, działań doradczych i działań wspierających, a tym samym przyczynienia się do umacniania demokracji, państwa prawnego i praw podstawowych;
- h) pogłębianie wiedzy na temat Programu oraz upowszechnianie i umożliwienie przenoszenia jego rezultatów oraz zwiększanie przejrzystości tych rezultatów, a także wspieranie działań informacyjnych na rzecz obywateli, w tym przez organizowanie forów dyskusyjnych dla zainteresowanych stron.

Rozdział II

Dotacje

Artykuł 9

Dotacje

1. Dotacje w ramach Programu są przyznawane i zarządzane zgodnie z tytułem VIII rozporządzenia finansowego.
2. Członkami komisji oceniającej mogą być eksperci zewnętrzni.

Artykuł 10

Finansowanie skumulowane i alternatywne

1. Działanie, które otrzymało wkład w ramach Programu, może również otrzymać wkład z innego programu Unii, w tym funduszy objętych zarządzaniem dzielonym, pod warunkiem że wkłady te nie pokrywają tych samych kosztów. Zasady odnośnego programu Unii mają zastosowanie do odpowiadającego mu wkładu w działanie. Finansowanie skumulowane nie może przekraczać łącznych kosztów kwalifikowalnych działania. Wsparcie z różnych programów Unii może być obliczane proporcjonalnie, zgodnie z dokumentami określającymi warunki wsparcia.

2. Działania, którym przyznano znak „pieczęci doskonałości” w ramach Programu mogą otrzymać wsparcie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego lub Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, zgodnie z art. 73 ust. 4 rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów na lata 2021–2027), jeżeli spełniają następujące łączne warunki:
 - a) zostały ocenione w kontekście zaproszenia do składania wniosków w ramach Programu;
 - b) spełniają minimalne wymagania jakościowe określone w tym zaproszeniu do składania wniosków;
 - c) nie mogą być finansowane w ramach tego zaproszenia do składania wniosków z uwagi na ograniczenia budżetowe.

Artykuł 11

Podmioty kwalifikowalne

1. Oprócz kryteriów określonych w art. 197 rozporządzenia finansowego zastosowanie mają kryteria kwalifikowalności określone w ust. 2 i 3 niniejszego artykułu.
2. Następujące podmioty spełniają kryteria kwalifikowalności:
 - a) podmiot prawny mający siedzibę w:
 - (i) państwie członkowskim lub w powiązonym z nim kraju lub terytorium zamorskim;
 - (ii) państwie trzecim stowarzyszonym z Programem;
 - b) podmiot prawny utworzony na mocy prawa Unii lub organizacja międzynarodowa.

3. W ramach Programu wspiera się wydatki EJTN związane z jej stałym programem prac, a wszelkie dotacje na działalność na ten cel przyznaje się bez zaproszenia do składania wniosków zgodnie z rozporządzeniem finansowym.

Rozdział III

Programowanie, monitorowanie, ocena i kontrola

Artykuł 12

Program prac

1. Program jest realizowany w ramach programów prac, o których mowa w art. 110 rozporządzenia finansowego.
2. Program prac jest przyjmowany przez Komisję w drodze aktu wykonawczego. Ten akt wykonawczy przyjmuje się zgodnie z procedurą sprawdzającą, o której mowa w art. 18.

Artykuł 13

Monitorowanie i sprawozdawczość

Wskaźniki na potrzeby sprawozdawczości dotyczącej postępów Programu w realizacji celów ogólnych i szczegółowych określonych w art. 3 określa załącznik II.

Aby zapewnić skuteczną ocenę postępów w realizacji celów Programu, Komisja jest uprawniona do przyjmowania aktów delegowanych zgodnie z art. 15 zmieniających załącznik II w odniesieniu do wskaźników, jeżeli uznaje się to za konieczne, a także uzupełniających niniejsze rozporządzenie o uregulowania dotyczące monitorowania i oceny.

System sprawozdawczości dotyczącej realizacji celów zapewnia efektywne, skuteczne i terminowe gromadzenie danych na potrzeby monitorowania realizacji i rezultatów Programu. W tym celu na odbiorców środków finansowych Unii oraz, w stosownych przypadkach, na państwa członkowskie, nakłada się proporcjonalne wymagania dotyczące sprawozdawczości.

W ramach istniejących mechanizmów sprawozdawczych, w szczególności unijnej tablicy wyników wymiaru sprawiedliwości, Komisja co roku przedstawia Parlamentowi Europejskiemu i Radzie sprawozdanie z wykonania Programu. W szczególności Komisja przedstawia sprawozdanie z wykorzystania środków przydzielonych na każdy z celów szczegółowych. W sprawozdaniu tym określa rodzaje działań, które otrzymały finansowanie, w tym działań związanych z propagowaniem równości płci. Na podstawie tego sprawozdania Parlament Europejski może sformułować zalecenia. Komisja należycie uwzględni te zalecenia.

Artykuł 14

Ocena

1. Oceny Programu przeprowadza się w odpowiednim czasie, pozwalającym na uwzględnienie ich wyników w procesie decyzyjnym.

2. Komisja przeprowadza ocenę śródkresową Programu z chwilą, gdy dostępne są wystarczające informacje na temat realizacji Programu, jednak nie później niż cztery lata od rozpoczęcia jego realizacji.
3. Komisja przeprowadza ocenę końcową Programu po zakończeniu jego realizacji, lecz nie później niż cztery lata po upływie okresu określonego w art. 1.
4. Komisja przekazuje wnioski z tych ocen, opatrzone własnymi komentarzami, Parlamentowi Europejskiemu, Radzie, Europejskiemu Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu i Komitetowi Regionów.

Artykuł 15

Wykonywanie przekazanych uprawnień

1. Powierzenie Komisji uprawnień do przyjmowania aktów delegowanych podlega warunkom określonym w niniejszym artykule.
2. Uprawnienia do przyjmowania aktów delegowanych, o których mowa w art. 13, powierza się Komisji do dnia 31 grudnia 2027 r.
3. Przekazanie uprawnień, o którym mowa w art. 13, może zostać w dowolnym momencie odwołane przez Parlament Europejski lub przez Radę. Decyzja o odwołaniu kończy przekazanie określonych w niej uprawnień. Decyzja o odwołaniu staje się skuteczna następnego dnia po jej opublikowaniu w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* lub w późniejszym terminie określonym w tej decyzji. Nie wpływa ona na ważność już obowiązujących aktów delegowanych.

4. Przed przyjęciem aktu delegowanego Komisja konsultuje się z ekspertami wyznaczonymi przez każde państwo członkowskie zgodnie z zasadami określonymi w Porozumieniu międzyinstytucjonalnym z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie lepszego stanowienia prawa.
5. Niezwłocznie po przyjęciu aktu delegowanego Komisja przekazuje go równocześnie Parlamentowi Europejskiemu i Radzie.
6. Akt delegowany przyjęty na podstawie art. 13 wchodzi w życie tylko wówczas, gdy ani Parlament Europejski, ani Rada nie wyraziły sprzeciwu w terminie dwóch miesięcy od przekazania tego aktu Parlamentowi Europejskiemu i Radzie, lub gdy, przed upływem tego terminu, zarówno Parlament Europejski, jak i Rada poinformowały Komisję, że nie wniosą sprzeciwu. Termin ten przedłuża się o dwa miesiące z inicjatywy Parlamentu Europejskiego lub Rady.

Artykuł 16

Ochrona interesów finansowych Unii

W przypadku gdy państwo trzecie uczestniczy w Programie na podstawie decyzji przyjętej na mocy umowy międzynarodowej lub na podstawie jakiegokolwiek innego instrumentu prawnego, przyznaje ono właściwemu urzędnikowi zatwierdzającemu, OLAF i Trybunałowi Obrachunkowemu niezbędne prawa i dostęp, umożliwiające tym podmiotom wykonywanie w pełni ich odpowiednich kompetencji. W przypadku OLAF takie prawa obejmują prawo do prowadzenia dochodzeń, w tym kontroli na miejscu i inspekcji, przewidzianych w rozporządzeniu (UE, Euratom) nr 883/2013.

Rozdział IV

Przepisy przejściowe i końcowe

Artykuł 17

Informacja, komunikacja i promocja

Odbiorcy finansowania unijnego podają informacje o pochodzeniu tych środków oraz zapewniają eksponowanie finansowania unijnego, w szczególności podczas promowania działań i ich rezultatów, poprzez dostarczanie spójnych, skutecznych i proporcjonalnych ukierunkowanych informacji przeznaczonych dla różnych grup odbiorców, w tym dla mediów i opinii publicznej.

Komisja prowadzi działania informacyjne i komunikacyjne związane z Programem oraz realizowanymi w jego ramach działaniami i uzyskanymi rezultatami.

Zasoby finansowe przydzielone na Program przyczyniają się również do komunikacji instytucjonalnej na temat priorytetów politycznych Unii, w zakresie, w jakim priorytety te są związane z celami, o których mowa w art. 3.

Artykuł 18

Procedura komitetowa

1. Komisję wspomaga komitet. Komitet ten jest komitetem w rozumieniu rozporządzenia (UE) nr 182/2011.

2. W przypadku odesłania do niniejszego ustępu stosuje się art. 5 rozporządzenia (UE) nr 182/2011.

Artykuł 19

Uchylenie

Rozporządzenie (UE) nr 1382/2013 traci moc ze skutkiem od dnia 1 stycznia 2021 r.

Artykuł 20

Przepisy przejściowe

1. Niniejsze rozporządzenie nie ma wpływu na kontynuację ani modyfikację działań rozpoczętych na podstawie rozporządzenia (UE) nr 1382/2013, które nadal stosuje się do tych działań aż do ich zamknięcia.
2. Z puli środków finansowych przeznaczonych na Program pokrywane mogą być również wydatki na pomoc techniczną i administracyjną w celu zapewnienia przejścia między Programem a środkami przyjętymi na podstawie rozporządzenia (UE) nr 1382/2013.
3. W razie potrzeby w budżecie Unii obejmującym okres po roku 2027 mogą zostać zapisane środki na pokrycie wydatków przewidzianych w art. 5 ust. 2, aby umożliwić zarządzanie działaniami, które nie zostaną zakończone przed dniem 31 grudnia 2027 r.

Artykuł 21
Wejście w życie

Niniejsze rozporządzenie wchodzi w życie z dniem jego opublikowania w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*.

Niniejsze rozporządzenie stosuje się od dnia 1 stycznia 2021 r.

Niniejsze rozporządzenie wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane w państwach członkowskich zgodnie z Traktatami.

Sporządzono w Brukseli

W imieniu Parlamentu Europejskiego
Przewodniczący

W imieniu Rady
Przewodniczący

ZAŁĄCZNIK I

W ramach puli środków finansowych Programu na każdy z celów szczegółowych przydziela się kwoty w następujący sposób:

- a) 27% na cel szczegółowy, o którym mowa w art. 3 ust. 2 lit. a);
 - b) 36% na cel szczegółowy, o którym mowa w art. 3 ust. 2 lit. b);
 - c) 27% na cel szczegółowy, o którym mowa w art. 3 ust. 2 lit. c);
 - d) 10% na dowolny z celów, o których mowa w art. 3 ust. 2.
-

ZAŁĄCZNIK II

WSKAŹNIKI

Program jest monitorowany w oparciu o zestaw wskaźników mających na celu pomiar zakresu, w jakim osiągnięto jego cele ogólne i szczegółowe, przy jednoczesnej minimalizacji obciążeń i kosztów administracyjnych. W tym celu i przy poszanowaniu praw związanych z prywatnością i ochroną danych gromadzone będą dane dotyczące następującego zestawu wskaźników:

- 1) liczba przedstawicieli sędziów i innych pracowników wymiaru sprawiedliwości, którzy uczestniczyli w działaniach szkoleniowych (w tym w wymianach pracowników, wizytach studyjnych, warsztatach i seminariach) finansowanych w ramach Programu, w tym w oparciu o dotację na działalność otrzymywaną przez EJTN;
- 2) liczba organizacji społeczeństwa obywatelskiego wspieranych w ramach Programu;
- 3) liczba przypadków wymiany informacji w ramach europejskiego systemu przekazywania informacji z rejestrów karnych (ECRIS);
- 4) liczba trafień na stronach portalu „e-Sprawiedliwość” na potrzeby uzyskania informacji na temat transgranicznych spraw cywilnych i karnych;

- 5) liczba osób w podziale według celu szczegółowego, które zostały objęte:
- a) działaniami związanymi z wzajemnym uczeniem się i wymianą dobrych praktyk;
 - b) działaniami związanymi z podnoszeniem świadomości i informacją oraz z rozpowszechnianiem informacji.

Wszystkie poszczególne dane są w miarę możliwości przedstawiane w podziale na płeć. Oceny śródkresowe i oceny końcowe Programu koncentrują się na poszczególnych celach szczegółowych i uwzględniają aspekt równości płci oraz oceniają wpływ na równość płci.
